

**სამცხე-ჯავახეთიდან სანავარდოში
(ყვარლის მუნიციპალიტეტი)
მიგრირებულთა შტოგვარებისა და მეტსახელების
სტრუქტურული და სემანტიკური ანალიზი**

**Structural and Semantic Analysis
of Surnames and Nicknames
of Migrants from Samtskhe-Javakheti
to Sanavardo (Kvareli Municipality)**

მაია ქუჩიშვილი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ახალციხე

Maia Kukchishvili

Samtskhe-Javakheti State University
Georgia, Akhaltsikhe

ABSTRACT

The population from different parts of Georgia constantly moved from one place to another. The reason for this was different historical factors at different times. The object of our research is the anthroponymy of the population displaced from Samtskhe-Javakheti to the village of Sanavardo (Kvareli Municipality) during historical migrations. The migrant population from all Samtskhe-Javakheti municipalities (Akhaltsikhe, Adigeni, Aspindza, Borjomi, Akhalkalaki, Ninotsminda) lives next to the locals and gives a diverse picture.

The surnames of the population of the village Sanavardo and the surnames derived from them are quite interesting. As far as we know, surnames are derived from ancestral names or nicknames. The surname is an anthroponymic category, the semantics and structure of which is quite enviable and noteworthy in terms of anthroponymy, as well as the study of the country's history, migration, demography, and social issues. In almost all parts of Georgia, there are surnames derived from the other surnames. In the village of our study, the surnames which have been derived from the main surname are obtained by the abbreviation (e.g. Baliani), or by the name or nickname of the father (Besoanti), mother (Pranchiaanti), and ancestor (Davituanti).

The analytical material confirms the different ways of formation of surnames which is mainly due to the end of the stem of the surname. The different surnames

according to the stem are mainly formed with the following endings: -aanti, -atni, -oanti, -otni, -ainti -ienti, -uanti.

The role of nicknames in the formation of surnames is special. The most interesting is composite surnames derived from nicknames of several generations. For example, GogalatTekle's Paata, Khanot's Baliantebi.

As for the village nicknames, they are diverse in terms of semantics and formation. On the basis of the analysis of the material, we highlighted nicknames according to a foreign origin, women, physical features, characters, frequently uttered words, or just different signs or conditions, origin, or ethnic marks. Example: Marshali, Kantuzha, Karako, Jojo, Fekhshvela, Tonka, Tskhvaro, Khvliko, Batiputskia, Vargaveli, Rusi Nina, and others.

Particularly noteworthy is the fact that the formation of surnames and nicknames characteristic to Samtskhe-Javakheti gives an almost similar picture in the anthroponymy of the village Sanavardo today.

საკვანძო სიტყვები: სამცხე-ჯავახეთი, ანთროპონიმოლოგია, მტოგვარები, მეტსახელები.

Keywords: Samtskhe-Javakheti, Anthroponymy, derived Surnames, Nicknames.

საქართველოს სხვადასხვა კუთხის მოსახლეობა თითქმის მუდმივად გადასახლდებოდა ერთი ადგილიდან მეორეზე. ამისი გამომწვევი მიზეზი სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ისტორიული თუ ეკონომიკური ფაქტორი იყო.

ჩვენი კვლევის ობიექტია ისტორიული მიგრაციების დროს სამცხე-ჯავახეთიდან სოფელ სანავარდოში დასახლებული მოსახლეობის ანთროპონიმოლოგია.

სანავარდო მდებარეობს ყვარლის მუნიციპალიტეტში, ალაზნის ვაკეზე (კუჭატნის თემში). ზღვის დონიდან 310 მეტრია, ყვარლიდან – 7,5 კილომეტრი. 2014 წლის აღწერის მონაცემებით სოფელში ცხოვრობს 840 ადამიანი (<https://ka.wikipedia.org/wiki/სანავარდო>). დაახლოებით 350 კომლია რეგისტრირებული. ჯერ კიდევ იოანე ბაგრატიონის „ქართლ-კახეთის აღწერა 1768-1830-იან წლებში“ მოიხსენიება სოფლის სახელი: „სანავარდო ნეკრესის ადგილს რაც მიეწერება სამეფო, სათავადო, სააზნაურო და საეკლესიო ადგილნი: სანავარდო... (ჩამონათვალში აგრეთვე, გავაზი, ნეკრესი, კურტანიძე, გრძელმინდორი, წმინდასტეფანე, ჭუკატანი...)“ (იოანე ბაგრატიონი, „ქართლ-კახეთის აღწერა (1768-1830)“ (<http://umurgulia82.blogspot.com/2017/09/1768-1830.html>).

სოფელში არის მარიამ ღვთისმშობლის სახელობის ტაძარი. გადმოცემით იციან, რომ ეკლესიის ადგილს ხაშმიანს ეძახდნენ (ხაშმი – ავადმყოფობა ციებ-ცხელების მსგავსი; ხაშმით დაავადებული – გადატ).

გულბოროტი, ღვარძლიანი (ზედგინიძე 2014: 236). ინფორმატორის გადმოცემით, ხაშმიანი ანუ ციებიანი, კოლოიანი, მალარიანი ტერიტორია. „ერეკლე მეფის დროს ჟამიანობა იყო, სადაც ეკლესია იყო, იქ ცხოვრობდა ხალხი. ამის გამო სოფელი დაიცალა. ხალხი წამოვიდა და სანავარდოს ამჟამინდელ ტერიტორიაზე დასახლდა რამდენიმე კომლი. დღესაც არიან ის გვარები, ვინც მაშინ დასახლდნენ – სიხაშვილები, სიმონიშვილები (პერსიმონოვი იყო მათი გვარი – მღვდლისშვილი, ბოლო ათწლეულებში დაიბრუნეს გვარი). მათ დიდ პაპას საქულა პაპას ვეძახდით, მეტგვარად ჯალალანთებს ვეძახით მათ შთამომავლებს“ (ინფორმატორი: მ. მანანაძე).

„ჩვენები (მესხები) 1907 წელს პირველად უდიდან ჩამოსულან (ადიგენის მუნიციპალიტეტი). ჯერ ყულიჯანიშვილები და პარუნაშვილები. ყულიჯანაშვილ ფანჩოს მოუყვანია ქუქჩიშვილების ქალი ზიდე (მეტსახელია), თერე რქმევია, ხიზაბავრელი დავითო პაპას და. პირველი ის წამოსულა სანავარდოში, შემდეგ ძმებისთვის ურჩევია და წაუყვანია. მათ მოჰყვნენ ტატურაშვილები კუჭატანში (2-3 კმ.-ია სანავარდოდან). იქ დასახლდნენ ჯერ და მერე სანავარდოში გადმოსახლდნენ; ლეკიშვილებიც ასევე“ (ინფორმატორი: მ. მანანაძე).

შემდეგ ჩამოსახლებულან სამცხე-ჯავახეთიდან სხვა გვარის ხიზაბავრელები (სულ 41 გვარი), ვარგაველები (2 გვარი, ასპინძის მუნიციპალიტეტი), უდელები (12 გვარი, ადიგენის მუნიციპალიტეტი), ვალელები (1 გვარი, ახალციხის მუნიციპალიტეტი), ჯავახეთის სომხური მოსახლეობა (7 გვარი), ცემიდან (1 გვარი, ბორჯომის მუნიციპალიტეტი), სულ 65 გვარის მოსახლე.

ამჟამად სანავარდოში ადგილობრივების (კახელების) გვერდით, რომლებიც მცირე ნაწილს შეადგენენ, ცხოვრობენ სამცხე-ჯავახეთიდან, კერძოდ, ასპინძის (ხიზაბავრა, ვარგავი), ადიგენის (უდე, ბოლაჯური), ახალციხის (ვალე), ახალქალაქის (მერენია, ალასტანი), ნინოწმინდის (უჯმანა), ბორჯომის (ცემი) მუნიციპალიტეტებიდან მიგრირებული მოსახლეობის შთამომავლები. რამდენიმე კომლად ფიქსირდება თბილისელი (ავლაბრელი) სომხები.

როგორც რ. თოფჩიშვილი განმარტავს, ქართული გვარსახელები ძირითადად ოთხ ჯგუფად იყოფა: ეპონიმური, ეთნონიმური, გეოგრაფიული და პროფესიული. ამ ოთხი ჯგუფის გვარსახელებიდან პრიორიტეტი ეპონიმურ გვარსახელებს ეკუთვნით. ქართულ გვარსახელებში გამოყოფენ მეხუთე ჯგუფსაც, რომელსაც „შერქმეულ გვარსახელებს“ უწოდებენ (თოფჩიშვილი 1997: 91-97).

საინტერესო სურათს ქმნის სანავარდოს მოსახლეობის გვარები და მათგან წარმოქმნილი შტოგვარები, რამაც ჩვენი დაინტერესება გამოიწვია. სოფელში სულ 71 გვარის მოსახლეა. როგორც ჩვენთვის ცნობილია, გვარები წინაპართა სახელებისა და მეტსახელებისგანაა წარმოქმნილი. საქართველოს ყველა კუთხეშია ცნობილი გვარის დანაყოფის/განაყოფის/შტოგვარის/მეტგვარის/ქვეგვარის (სხვადასხვა ტერმინით) სახელები.

გვარი ანთროპონიმული კატეგორიაა, რომლის სემანტიკისა და სტრუქტურის დადგენა საკმაოდ საშური და საყურადღებო საქმეა როგორც ანთროპონიმიკის, ასევე ქვეყნის ისტორიის, მიგრაციების, დემოგრაფიის, სოციალური საკითხების შესწავლის კუთხით.

სანავარდოს შტოგვარები მიღებულია როგორც გვართა დეზინტეგრაციის გზით, ასევე მამის, დედის, წინაპრის სახელისა ან მეტსახელისგან.

საკვლევ მასალაში გვხვდება სამცხე-ჯავახეთიდან მიგრირებულთა გვარები, რომელთა შტოგვარების სტრუქტურულ-სემანტიკური ანალიზი საინტერესო სურათს იძლევა.

მოძიებული მასალა დავყავით შემდეგ საკითხებად: თითოეული ადგილიდან (სოფლიდან) მიგრირებულთა გვარები, მათი შტოგვარები ცალ-ცალკე, ასევე, გამოვიკვლიეთ შტოგვართა სტრუქტურული და სემანტიკური თავისებურებანი. მეტსახელები დავაჯგუფეთ შესაბამის კატეგორიებად, გავანალიზეთ ისინი სტრუქტურული და სემანტიკური თვალსაზრისით.

შტოგვარები წარმოვადგინეთ მხოლოდ კუთვნილებითი ფორმით (მაგ.: კურდღელაანთი), რადგან მოსახლეობა ძირითადად სწორედ ამ ფორმით გამოიყენებს ან -ებიან მრავლობითს დაურთავს; თუმცა შტოგვარი შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს გვარეულობის (მაგ.: კურდღელაანი) და ადგილის (მაგ.: კურდღელაანთსა) მიხედვით.

ხიზაზავრიდან მიგრირებულთა გვარები და შტოგვარები

ანთაძე – ანთაძეები ამჟამად სოფელში აღარ ცხოვრობენ. ერთი ანთაძე ხიზაზავრაში მოკლეს და ცოლს, სოფინ ბაბოს დააბრალეს. მერე ის გადმოხვეწილა სანავარდოში და აქვე გათხოვილა. ეს იყო ექიმ პეტრეს (ჯანაშვილის) და. სოფინ ბაბოს შთამომავლები ანთაძეები სოფელში აღარ ცხოვრობენ, მაგრამ კარგად მოიკიდეს ფეხი ჩვენკენ. ჰექტრობით მიწები შეიძინეს, ააშენეს ღვინის ქარხანა და სასტუმრო.

ბალიაშვილი – ბალიანთი, ჩათოანთი, კურდღელაანთი, მახროანთი (მიხეილი ერქვა და მახრო დაარქვეს), ხანოთბალიანთი.

ბაღდოშვილი – ბაღდოევებად ეწერნენ, 90-იან წლებში გადაიკეთეს. ბათოზაანთი.

გელაშვილი – იყვნენ გელათნი, ახლა აღარ არიან სოფელში.

გოგალაძე – გოგალათნი.

დათაშვილი – დათათნი.

ველიჯანაშვილი – ვენჯალათნი, აკოანთნი.

ზურაბაშვილი – ზურაბიენთი, ხვლიკოანთი, ბიჭოანთი.

თენოშვილი – თენოთნი, ჩახალაანთი.

კალაიჯიშვილი – კალაიჯიანთი.

კელოშვილი – კელოთნი/კეღვიენი, აქელოანთი.

მაზმიშვილი – რიჯათნი// ცხვაროანთი (კაცს ჯერ ჩუმა ერქვა, მერე ცხვარო დაარქვეს), ყურუმსალაანთი.

მამუკაშვილი – აღარ არის ეს გვარი. სკრიდან დედა ჰყავდა მამუკაშვილი, ბიჭიც დედის გვარზე იყო. მამით პარუნაშვილი, ბებიით გოგალაძე იყო. გოგალათ თეკლეს პაატა, ასე ვიხსენიებთ.

მანანაძე – ეს გვარი ქუქჩიშვილის თავდაპირველი გვარია. მათ კახეთში მიგრაციისთანავე დაიბრუნეს პირვანდელი გვარი მანანაძე. დავითუანთი (დიდ პაპას დავითა რქმევი); ოტანოანთი; კანტუყიანთები, მატაანთი.

მელქონაშვილი – მელქონათი, ნონოანთი (ნონო კაცის მეტსახელი იყო, ისე ვანო ერქვა. ძლიერი კაცი ყოფილა, მოჭიდავე ხიზამზარელს დასჭიდებია).

მურადაშვილი – კარაქუანთები; ვილგემათნი//ფანჩოანთი; კოსტაანთი (ტატურაშვილებიც არიან მსგავსად).

პაპაშვილი – პაპათნი, ბატიპუწკიაანთი//მარშლიანთი (ცოლ-ქმრის მეტსახელებიდან არის წარმომდგარი და ორივე მეტგვარით მოიხსენიებენ).

ლეკიშვილი – ლეკოანთი.

პლაჭიაშვილი – პლაჭიანთი.

ტატურაშვილი – ტატურაანთი, კოსტაანთი, ერკემელაანთი – ჯოჯოანთი, ავეტისაანთი, პრანჭიაანთი, ტონკაანთი.

ფილიშვილი – ბესოანთი.

ფირფირაშვილი – ფირფირაანთები იყვნენ, ახლა აღარ არიან, ტონკაანთი.

ქუქჩიშვილი – ქუქჩიანთი/ქუქჩიენთი, ფეხშველაანთი, ფორიანთი//ფორიჩაანთი, ქოჩიანთები//ქოჩიპეტრეანთი.

ყრუაშვილი – პეტეყანაანთი, ცაცალაანთი, პრიშოანთი, ბასილაანთი.

შემაზაშვილი – შემაზათი. ამ გვარის ქალები არიან გამოთხოვილი სოფელში.

ხუციშვილი – ხუციანთი. ქალები იყვნენ და ამჟამად აღარ არიან.

ვარგავიდან მიგრირებულია გვარები

შემაზერიძე – ბეთქეშაანთი, ლენტუანთი.

თარხნიშვილი – ფარყაანთი, აბრამაანთი.

უდიდან მიგრირებულია გვარები და შტოგვარები

ათოშვილი – ათოთი/ათუანთი.

ბალახაშვილი – ბალახათი, ტარასაანთი, ტუჟუკიანთი (უდეშიც ასე ეძახიან. საფრანგეთში ყოფილა და ფრანგულად უკანმოზრუნებულის სტატუსით ტუჟუკი შეურქმევიათ. უდეში გარდაიცვალა ეს კაცი, შვილები სანავარდოში ჰყავს), ჩხაკუნაანთი (გიქოშვილები იყვნენ და გილოთებს ეძახდნენ უდეშივე. შვილებს ჩხაკუნაანთებს ვეძახით) გიქოშვილი – გიქოთი.

კაკოშვილი – ბეხოანთი.

მერაბიშვილი – მერაბათი – უკვე აღარ არიან. ქალს ჩრიხვი ერქვა. ზედსიძედ მოუყვანია ყვარლიდან და ჩრიხვიანთები ერქვათ.

ნორსუნთები – ახალქალაქიდან არიან სომხები, შერეული ქართველები არიან.

პარუნაშვილი – თეთროანთი; ჯაფარაანთი, მარშლიანთი/ბატი-პუწკიანთი (ცოლ-ქმარია, ორივე სახელით მოიხსენიებენ).

ყულიჯანაშვილები – კობიაანთი, ცხრიაანთი, ტოროცაანთი, ზნაჩიტაანთი, ჩარუხჩიანთები.

წალდაძე – მანუკიანთი (მანუკა სომეხი ხარაზი იყო ხარფუხიდან, აზიაცკებს კერავდა. ზედსიძედ შევიდა წალდაძეების ოჯახში).

წამებულიძე (მარტიაშვილი) – კაკლოანთები/ბატონიანთი.

სომხური გვარები და შტოგვარები

აკოფოვი – თბილისელი სომხები არიან, მანუკაანთი, ხარფუხიდან.

ამირხანიანი – ახალქალაქიდან, სოფელ მერენიდან. ვარლამაანთი (ქართველებთან შერეული ქორწინება აქვთ).

ამირხანოვი – ნინოწმინდიდან, სოფელ უჯმანადან არიან. რუბენაანთი.

არუშანოვი – თბილისიდან, ავლაბრელი სომხები არიან. მამას იასონა ერქვა, იასონაანთი. გვარი გადაიკეთეს არეშიშვილად.

გურგენიანი – ბორჯომის მხრიდან.

დარბინიანი – ახალქალაქი; ქუხილეგანიანთი (ქუხილეგანე – მეტსახელიდან).

ვართანოვი – სოფელში დაგვხვდნენ, დროთა განმავლობაში გაქრა ეს გვარი, მაგრამ შვილიშვილმა გოგომ გააგრძელა ფუძე, ჩამოვიდა და დასახლდა. შაიშმელაშვილები არიან, მაგრამ ნასყიდაანთ ვეძახით (ნაშვილები ჰყოლია შვილი და მეტსახელად ბავშვს ნასყიდა შეარქვეს).

კინოევი – ახალსოფლიდან არიან გადმოსულები, იქ საიდან მივიდნენ, არ იციან. ქინიძედ გადაუკეთებიათ გვარი. მათ წინაპარს სომეხ გრიშას ვეძახდით.

ნონოიანი – ახალქალაქი; ავეტაანთი.

პეტროსოვი – ახალქალაქიდან არიან ალასტნელი სომხები, გადაიკეთეს გვარი და ერთმა შტომ მიიღო გვარი მესხიშვილი (ვალელი, მესხი ცოლი მოიყვანა) – ნორსუნთები – შერეული ქორწინება აქვთ; ხოლო მეორემამ გულუურად გადაიკეთა გვარი.

ულარჯევი – ადიგენი, ბოლაჯური. ბოლაჯურიანთი.

ხაჩატურიანი – ახალქალაქი, სომხიანთ ნიკალაანთი.

ხუგოევი – ოსური გვარია, რამდენიმე წელია გვარი გადაიკეთეს ხუგოშვილებად (გაბროშვილის ჯღანოს გოგო გათხოვდა ოსზე და მერე სოფელში დასახლდნენ), ხუგაანთი.

ადგილობრივი გვარები და შტოგვარები

ბაიდოშვილი – სიღნაღიდან, თოხლიაურიდან; ბაიდუანთი, ლაბაანთი.

გაბროშვილი – ყვარლიდან; ჯღანოანთი.

გურგენიძე – პიაანთი.

დოღმაზაშვილი – ჟაპრენთი.

იაკობაძე – თბილისიდან.

კობიაშვილი – მარტყოფიდან, კობიაანთები.

მოსიაშვილი – ყვარლიდან.

სამნაშვილი – სართიჭალიდან.

სიხაშვილი – (ძირძველი გვარია სოფელში), მაწანწალაანთი.

პიტყურიშვილი – გურჯაანიდან.

ჟუნანაშვილი – წეკვანთი.

ქარენაშვილი – ყვარლიდან; მასკვიჩაანთი, ალიანთი.

ღვალაძე – ყვარლიდან, ჭიკაანიდან; ბაბაიაანთი.

ციბაშვილი – აქვე ნასოფლარიდან იყვნენ, ძირძველი გვარია, მაგრამ გადასახლდნენ.

ხუროშვილი – სიღნაღიდან; გლახონთი.

ჯაგაშვილი – ჯაგაანთი.

ჯანგიძე – რაჭიდან.

ბერიძე – ეს გვარი სოფელში არის ორი სხვადასხვა წარმოშობის. პავლე იყო, ცოლი ჰყავდა ქურთი, ბავშვობაში მახსოვს, წვერას ვეძახდით. ცოლს შუშანა ერქვა. მათ შთამომავლებს ქურთიანთებად მოვიხსენიებთ – ქურთიანთ ბადური, ქურთიანთ დათო დ ა შ. ბორჯომიდან, ცემიდან არიან. მეორე ბერიძეები მესხეთიდან არიან, ასპინძის რაიონიდან. ამათ ბებოს ვერო ერქვა, ხიზაბაგრიდან იყო, ვენჯალათი იყო. მათ შვილებს და შვილიშვილებს ვეროანთებთ იხსენიებენ (ინფორმატორი: მ. მანანაძე).

მანველიშვილი – ვალედან არიან. ახლაც ასე ვამბობთ – ვალელი სოსო, ვალელი გაბო, ვალელი გურამი და ა.შ. (ინფორმატორი: ი. მანანაძე).

როგორც ვხედავთ, შტოგვარების ძირითადი ნაწილი მეტსახელებიდან არის წარმოქმნილი.

შტოგვარები ძირითადად მამა-პაპის მეტსახელიდან და გვარიდან არის ნაწარმოები, თუმცა ვხვდებით ქალის მეტსახელებიდან ნაწარმოებ მეტგვარებსაც: პრიშოანთი (ქალის სახელი პრიშო), ბატიპუწკიანთი (ქალის მეტსახელი ბატიპუწკია), წეკვანთი (ქალის მეტსახელი წეკვა), ჯღანოანთი (ქალის მეტსახელი ჯღანო), ვეროანთი...

გვაქვს კომპოზიციური წარმოებაც – გოგალათ თეკლეს პაატა, ხანოთ ბალიანთები.

გვაქვს ორმაგი წარმოებაც – სომხიანთ ნიკალაანთი.

სოფელ სანავარდოს მეტგვარების / შტოგვარების დაბოლოება სხვადასხვაგვარი წარმოებით გვხვდება: -აანთი, -ათნი/-ათი, -ოანთი, -ოთნი, -აინთი -იენთი, -უანთი.

-აანთი – თუ ა ხმოვანზე ბოლოვდება, ორი აა იყრის თავს და გვაქვს -აანთი (კურდღელაანთი, ბატიპუწკიანთი, კოსტაანთი, ერკემელაანთი, პრანჭიანთი, ტონკაანთი, ფირფირაანთები, ფეხშველაანთი, პეტეყანაანთი, ცაცალაანთი, ბასილაანთი, ვილგემათნი, კოსტაანთი, ტატურაანთი...)

-ათნი – გვხვდება გვარის შემოკლებულ ფორმებში: დათათნი, გოგალათნი, გელათნი, პაპათნი.

-ათი – შემაზათი.

-ოანთი – თუ ო-ზე ბოლოვდება სახელი, მაშინ დაბოლოება გვაქვს -ოანთი (მახროანთი, პრიშოანთი, ჯოჯოანთი, ნონოანთი, ოტანოანთი, ცხვაროანთი, ხვლიკოანთი, ბიჭოანთი, ფანჩოანთი, ბესოანთი...)

-ოთნი – დაბოლოება გვხვდება ისეთი გვარების შემოკლებულ ფორმებში, რომელთა ფუძეც -ო-ზე ბოლოვდება: თენოშვილი, კელოშვილი > თენოთნი, კელოთნი.

-იანთი – თუ ი-ზე ბოლოვდება, გვაქვს -იანთი: მარშლიანთი, ბალიანთი, კანტუჟიანთი, პლაჭიანთი (შდრ., ხიზაბავრაში გვხვდება პლაჭიენთი).

კალაიჯიანთი (ხიზაბავრაში გვხვდება კალაიჯიენთი).

ქუქჩიანთი/ქუქჩიენთი (ხიზაბავრაში გვხვდება ქუქჩიენთი).

ხუციანთი (ხიზაბავრაში გვხვდება ხუციენთი).

ზურაბიენთი, ვენჯალათნი, კელოთნი/კელვიენ.

-უანთი – დაბოლოება გვხვდება ისეთ ფორმებში, რომლის მეტსახელის ფუძეც -უ-ზე ბოლოვდება: დავითუანთი, კარაქუანთი.

სანავარდოს მეტსახელები და მათი სემანტიკური ანალიზი

საკუთარ სახელთან ერთად უძველესი წარსულიდან გავრცელებულია ადამიანისთვის მეტსახელის შერქმევა. ადამიანის ხასიათის თვისებები, გარეგნობა, პროფესია, ნაკლი და ღირსება, უცხოური წარმოშობის ან ხშირად გამოყენებული სიტყვები, წარმომავლობა, ცხოველთა და მცენარეთა სახელები და კიდევ ბევრი რამ შესაძლოა იქცეს მეტსახელის შერქმევის საფუძვლად, რომელსაც ქვემოთ დავაზუსტებთ და მოვიყვანთ შესაბამის მაგალითებს.

შევეცადეთ, დაგვეგუფებინა და წარმოგვედგინა სანავარდოში გავრცელებული მეტსახელები სემანტიკის მიხედვით, აქვე გამოვყავით კომპოზიციური მეტსახელები, რომლებიც საკმაოდ საინტერესო სურათს იძლევა კომპოზიტის შემადგენელი ნაწილების გამო.

კომპოზიციური მეტსახელები: ბატიპუწკია, პეტყანა, ქუხილევანე, ქოჩეპეტრე...

უცხოური წარმოშობის: კურიცა, ტუჟუკი (უკანდაბრუნებული საფრანგეთიდან), ჟაპრე, მასკვიჩა, ზნაჩიტა...

ქალის: პრანჭა, ცეკვანა, ბატიპუწკია, წეკვა, ჩრიხვი, ჯღანო...

ფიზიკური ნიშნის მიხედვით: ჯოჯო, ჩლავი, კარაქო, ჭროლა, ბეხო (მოფეხვილი ქალი იყო, ქუხილევანე (მჭექარე ხმა ჰქონდა), კალია, ჯღანო (უშნო)...

ხასიათის თვისების მიხედვით: კანტუჟა (კაცი ომში მსახურობდა და კანტუზია მიიღო, მას მერე ნერვიული და ფიცხი იყო, ამიტომ შეარქვეს

კანტუჟა); პრანჭა, ბატონა, ცეკვანა, ჩუმა, ცხვარო, ჩხაკუნა, ლაბა, ჯაფარა (შავი, პატარა კაცი იყო), ჯორი...

ხშირად წარმოთქმული სიტყვების გამო: ოტანო (მეტსახელიდან ოტანო – მოიტანოს ვერ ამზობდა ბავშვობაში და ასე იძახდა), ბაბაია, ზნაჩიტა...

სხვადასხვა ნიშნის ან მდგომარეობის: ბურსა (მდ. ბურსაში გაჩნდა), მაწანწალა, ბატიპუწკია, ტონკა, პეტეყანა (ყანებს დარაჯობდა), ნასყიდა (უშვილებიან), ჩათო (სიმონა ერქვა, თხის ბალნისგან დაწულ თოკს ჰქვია ჩათო. ნამჯას რომ ეზიდებოდნენ, ასეთი თოკით უჭერდნენ ხიზაბავრაში ურემზე და აქაც ეგეთ თოკს ხმარობდა ეს კაცი. ამიტომ დაარქვეს ჩათო), კარაქო (კარაქო მეტსახელია, მიხო ერქვა. ასე იმიტომ შეერქვა, რომ სიღარიბეში ცხოვრობდა და გარეთ რომ გამოვიდოდა, ულვაშებზე კარაქს წაისვამდა, რომ სხვისთვის დაენახებინა, რომ არ უჭირდა და კარაქს ჭამდა).

პროფესიის: მარშალი, მეცხვარე, გენერალი...

ზოგადი: ფორია, ნონო, ერკემელა, კოწო, მახრო, ბაბაია, ლენტო, ერკემელა...

რეალურ პირებთან მსგავსება ან სრულიად საპირისპირო – დერიუგინი (დაბალი ყოფილა და საპირისპირო მნიშვნელობით დაურქმევიათ კალათბურთელის სახელი), ფარსადანი...

წარმომავლობის ან ეთნიკური ნიშნის მიხედვით – რუსი ნინა, ვარგაველი, ქურთიანთი...

როგორც ცნობილია, მეტსახელის შერქმევის შემდეგ ადამიანს ნამდვილ სახელს ხშირად აღარ ეძახიან სოფელში. მართალია, ინდივიდუალური წარმოშობისაა და ადამიანს დაერქვა კონკრეტულ გარემოებათა წყალობით, თითოეულ მეტსახელს ძირითადად მაინც ობიექტური მოტივაცია ახლავს. მიუხედავად ამისა, მეტსახელის მატარებელი პირის ფიზიკური სიკვდილი ყოველთვის არ იწვევს თავად მეტსახელის გაქრობას, პირიქით, დიდი ნაწილი სახინჯრად გადასული მეტსახელებისა საგვარეულოა და გვარში თაობიდან თაობას გადაეცემა ხოლმე და ცოცხლობს კომლთან ერთად. მეტსახელი იძენს სოციალურ ღირებულებას და არსებობას განაგრძობს (ქუჭიშვილი 2016: 277). ამისი კარგი მაგალითებია სანავარდოს ანთროპონიმია, რომელიც განვიხილეთ. უმეტეს შემთხვევაში წინაპრის სახელი ხდება ოჯახის შტოგვარის საფუძველი.

დასკვნის სახით შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ სანავარდოში ადგილობრივების გვერდით, რომლებიც მცირე ნაწილს შეადგენენ, ცხოვრობენ სამცხე-ჯავახეთიდან, კერძოდ, ასპინძის (ხიზაბავრა, ვარგავე), ადიგენის (უდე, ბოლაჯური), ახალციხის (ვალე), ახალქალაქის (მერენია, ალასტანი), ნინოწმინდის (უჯმანა), ბორჯომის (ცემი) მუნიციპალიტეტებიდან მიგრირებული მოსახლეობის შთამომავლები. რამდენიმე კომლად ფიქსირდება თბილისელი (ავლაბრელი) სომხები (2-3 გვარი).

სანაალიზო მასალაში დასტურდება შტოგვართა სხვადასხვაგვარი წარმოება, რაც ძირითადად განპირობებულია გვარის/შტოგვარის ფუძის დაბოლოებით.

განსაკუთრებულია მეტსახელების როლი შტოგვართა წარმოებისას, ასევე, საინტერესო სურათს იძლევა კომპოზიტური შტოგვარები, რომელნიც რამდენიმე თაობის მეტსახელებიდან არის მიღებული.

რაც შეეხება სოფლის მეტსახელებს, ისინი სემანტიკისა და წარმოების თვალსაზრისით მრავალფეროვან სურათს იძლევიან.

განსაკუთრებით ხაზგასასმელია ის ფაქტი, რომ სამცხურ-ჯავახურისთვის დამახასიათებელი შტოგვართა და მეტსახელთა წარმოება თან წაჰყოლიათ სანავარდოში მიგრირებულებს და, გადასახლებულთა სხვა ეროვნებისა (სომეხი, ოსი) თუ ადგილის მიუხედავად, შტოგვართა წარმოება მათთვისაც მსგავსი გაუხდიათ.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

ზედგინიძე 2014: ზედგინიძე გ., ჯავახური ლექსიკონი. თბილისი, 2014.

თოფჩიშვილი 1997: თოფჩიშვილი რ., ქართული მემკვიდრეობითი სახელებისათვის, ტ. I., ქუთაისი, 1997.

იოანე ზაგრატიონი 1986: იოანე ზაგრატიონი, ქართლ-კახეთის აღწერა (1768-1830). ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთეს თ. ენუქიძემ და გ. ზედოშვილმა). თბილისი, 1986.

<http://umurgulia82.blogspot.com/2017/09/1768-1830.html> დამოწმება: 20.10.2021.

ქუქიშვილი 2016: ქუქიშვილი მ, მეტგვართა წარმოებისათვის მესხურში (სოფ. ხიზაბავრის მაგალითზე). ქართველური ონომასტიკა, ტ. III. 2016.

<https://ka.wikipedia.org/wiki/სანავარდო>. დამოწმება: 20.10.2021.

ინფორმატორები:

მარინე მანანაძე, 1954 წ., ექთანი, სოფ. სანავარდოს მკვიდრი.

იური მანანაძე, 1949 წ., ეკონომისტი, სოფ. სანავარდოს მკვიდრი.